

**УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА
ИННОВАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН
Фойдаланиш**

Мактабгача таълим

Умумий ўрта таълим

Ўрта махсус, касб - ҳунар таълими

Олий таълим

Олий ўқув юртидан кейинги таълим

Кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш

Мактабдан ташқари таълим

ISBN 978-9943-09-831-2

<< Фан >>

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI OLIY VA UPTA MAHSUS
TARJIM VAZIRLIGI
TOSKENT TEMIR YUL MUHANDISLARI INSTITUTI

UZLUKSIZ TARJIM TIZIMIDA INNOVACIYA
TEKNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH
MAKOLATLAR TUSLAMI

Toskent
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
«Фан» вазирлиги
2009

ФАНЛАРАРО ЭКОЛОГИЯ НАЗАРИНИ БЕРИШДА
ЎҚИТУВЧИ ФАКТОРЛАРНИ

Ю.Ф.Махмудов, ДТМ: И.Исмаилов, докторанти

Ўзбекистон мустакилликка эришилган кундан бошлаб, таълим тараққиёти ҳамда ўқитувчи-мураббийлар фаолиятига эътибор кучайтирилмоқда. Бугунги кунда таълим фидойиларига ишонч бўлаётганимиз илм-фан ва таълим-тарбияга нақадар эътиборнинг кўрсатилиши.

Президент И.А.Каримов таъкидлаганидек, «Ўз-ўзини эл билмига бағишлаган, инсон тарбиясига жон тиккан олижаноб ўқитувчиларимиз, мўътабар муаллимларимиз бундан буюн ҳам бошимизга кўтарамиз», ўқитувчи касби ўз фидойилигини билан бошқа касбдан тубдан фарқ қилади.

Илм-фан тараққиёти, ишлаб чиқаришнинг ривожланиши, транспортларнинг кўпайиши ҳамда жамиятнинг таъбиғатга таъбири натижасида экологик вазият мурракблалашмоқда. Бундай оқибатларнинг салбий ҳолатларини олдини олиш ҳамда табиғат ифлосланганини салмоқли рақобатчи қаршичилик ҳолати ҳазирги куннинг долзарб муаммолари ҳисобланади. Ҳар қандай табиғатга нисбатан бўлган салбий оқибатларнинг олдини олиш таълим тарбия замининда амалга ошириша бўлади. Экологик таълим-тарбия тизимини ривожлантириш йўлида олинб борилаётган илоҳотларни амалга оширишда давлат бошқаруви, ҳукумат муҳофизат қилмиш органлари ҳамда таълим муассасаси ходимларининг муҳим вазифаси ҳисобланади. Шу боли экологик таълимни ёш авлод оғинга синглиридан ҳозир замон ўқитувчиларининг фаолияти эканлиги барчамизга маълум.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия беришда ўқитувчининг фаолияти ҳамда унинг имкониятлари билан тадқиқот жараёнида ўрганилолмай қилинмоқда.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия беришда ўқитувчининг вазифаларни қуйидагича тахлил этилади:

Фанлараро экологик мазмунда дарс жараёнининг ташкил этиш ва олиб бориш; тажикотчи кўрсатган дарснинг технология хариғасидан фойдаланиш; экологик тарбия беришда фан мазмунларини тушунириш; назарий ва амалий машғулотларни мазмунли ташкил этиш ва ўтказиш бўйича шарт-шароитлар яратиш; ўқувчиларни экологик тарбиялашда ўқитиш ва тарбия услулларини танлаш ҳамда қўллаш олиш; анъанавий ҳамда ноанъанавий дарслардан фойдаланиш; фан йўналмишларига бўлиб кирикишлари асосида фан мазмунинга мос фанлараро экологик тарбия беришга йўналтириш; ўқувчининг психологик ҳурусувчилари ниобатта олиш; экологик мазмундаги дидактик материаллардан фойдаланиш; ўқувчиларнинг ўзлаштирилган билим, кўника ва маълумотларини тадқиқотчи томонидан ишлаб чиқилган баҳолаш мезонларига асосланб баҳолаш.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия беришда ўқитувчи қуйидаги вазифаларни бажаради:

Таълим жараёнига киритилган ҳар бир таълим соҳаси бўйича бошланган таълим мазмунига мос ҳолда фанлараро экологик тарбия беришнинг таъминлаш; мажур таъминотда таълим соҳаларининг ҳамда шифараро мақсадлар мутаносиблигини эътиборга олиш; ҳар бир таълим соҳаси бўйича ўқувчининг билим, кўника ва маълумотларини ҳамда илмий таълимнинг баҳолаш мезонига қуйидагиларни таъминлашнинг ўрта таълим ва касб-ҳунар таълимнинг давлат таълим стандартларининг асосий қисмларини бўйича ишлаб чиқиш.

Фанлараро экологик тарбия бериш уч боқичда амалга оширилади:

1. Бошлангич таълимда ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия беришни олиб бориш тахлил қилиш.
2. Умумий таълимнинг соҳалари асосида фанлараро экологик тарбия беришни белгилаш.
3. Касб – ҳунар таълими ўқувчиларига фанлараро экологик тарбия бериш.

Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия беришда ўқитувчи қуйидаги вазифа мақсадлар таъинлади:

Таълимдан, ўқувчини иқтисодий, экологик тарбиялаш. Учининг таъминлашлари эътиборига мос равишда фанлараро экологик тарбия бериш самарали ўзлаштирилади.

Иқтисодий, давлатнинг иқтисодий, экологик курагини мустаҳкамлаш асосида мамиякатимиз таъинидан умумий фойдаланиши ҳисобидан назарий ўзлаштирилади.

Мажур мақсадларни амалга оширишда қуйидаги вазифаларни ҳал қилиниши лозим:

Бошлангич таълимда фанлараро экологик тарбия беришга йўналтириш; ўзлуксиз таълим тизимида фанлараро экологик тарбия беришга йўналтирувчи таъсир кўрсатишнинг ўзлуксизлигини ва ўзвийлигини таъминлаш; 5-9-синфлар ўқувчиларининг кирикишларига мос равишда фанлараро экологик тарбия беришга бўлган оғини ёндашуви шиклантириш; касб – ҳунар коллеж ўқувчиларга касбга йўналтириш билан бирга фанлараро экологик тарбия бериш ишларини олиб бориш.

Ўзлуксиз таълим тизим ўқувчиларига фанлараро экологик тарбия беришнинг асосий йўналмишлари:

Ырғиччи. Ўқувчиларга фанлараро экологик тарбия бериш концепциясини ишлаб чиқиш.

Иқтисодий. Мажур концепция асосида бошлангич, умумий ҳамда касб-ҳунар таълими ўзвийлигини таъминлаш.

Учинчи. Шунингдек, илмий-амалий, назарий, ташкилий-услубий материаллар ва меъруий ҳужжатлардан фойдаланиш.

Ўрғиччи. Бугунги куннинг экологик акроли туғрилганлиги маълумотларни ўқувчиларга таъбиқ этиш.

Юқоридаги йўналишларни амалга оширишда қўриқчиларнинг қатъий чикиш лозими:

1. Ҳувиңларга фанлараро экологик тарбия бериш оққали ўқувчиларнинг экологик саводхонлигини ошириш.
2. Фанлараро экологик тарбия бериш учун намунавий материал пакетини синфлараро ҳамда фанлараро ишлаб чиқиш.
3. Фанлараро усулларни топиш ва илмий талқикот жараянида ситлаб кўриш.
4. Экологига оид маълумотларни тўплаш, тизимлаштириш, бўлачқа оид маълумот тўпларини қоголи ва электрон асосда тўзиш.
5. Мамлакатимиздаги экологик тарбияга оид илмий алабўетлар ҳамда талқикот ишларини тизимлаштириш.
6. Муаммага оид интернет маълумотларини йиғиш, таҳлил қилиш.
7. Умумий ўрта таълим ҳамда касб-хунар таълимида фанлараро экологик тарбия бериш тизимини ишлаб чиқиш.
8. Экологик мазмунидаги фанлараро дарс ва дарсдан ташқари маилулотларни ташқик қилиш.
9. Ҳувиңга экологик тарбия беришга таъсир қилувчи омилларни топиш ва татбиқ қилиш.

БОЗОР ИҚТИСОДИЁТИНИНГ РАХБАР КАДРЛАРГА ТАЪЛИМ

А. Саидқудов, ТарДУ

Иқтисодий ислохотлар жараянида, энг аввало, шунн эътиборга олиш керакки, иқтисодий манфаатларнинг пировард натижасида бир томондан ўз бунёдкорлик қобилияти турмуш шароитларини тобора қулайлаштиришга интилувчи инсон, раҳбар бошқарувчи бозор иқтисодиёти тили билан дайтанди. Менделжер, иккинчи томондан, ўз олдларига қуйилган умумий мақсадга эътиш, иқтисодий орау — умилларини рўйбга чиқариш. Янгида биришган одамлардан тарқиб топган жамият турди.

Инсон турмуш даражасини анча юқори босқичларга кўтара олган жаҳондаги мамлакатларнинг таърибаси шунн тасдиқламоқдаки, жамият ва шахс манфаатларини уйғунаштиришнинг иқтисодий манбалари, энг аввало, товарлар ва хизматлар бозоринг махсулот ишлаб чиқарувчиларнинг ўз меҳнат натижаларини тенг айирбошлашларига асосланган шарт. Меҳнатнинг молиявий, моддий ва ахборот ресурсларининг эркин ҳаракатланшини кўзда тутувчи бозоринга ҳар бир ишлаб чиқарувчида истеъмолчиларнинг эҳтиёжлари ҳамда талаблари қондириш майл истагани уйғолади. Жамиятга зарур бўлмаган ёки самарасиз меҳнатни ўз худудидан чиқариб ташлайди.

Ҳозирги замон бозори ўз тараккиётига эришлувча узок тарихий йўзин босиб ўтди. Бир томондан, бозорга давлат йўли билан таъсир кўрсатишнинг жуда хилма — хил шакллари ва усуллари қозага келди. Бу бозор

иқтисодиётига ўтти дастурининг беш тавоидидан бири бўлди. Бозор тараккиёти ўтти даврда давлатнинг боли ислохотчи ролинн беларлиш қозоқлида ўз аксини топган. Иккинчидан, бозорини ўз-ўзини бошқаришга имкон беришча нормалар ва қониллар ташқикотланди.

Қайтумки, мамлакатимиз мустақилликка эришадиган сўнг ўзига ҳос бўлган бозор иқтисодиётига мос тараккиёт ва ривожлашш йўлини таниди. Бу йўлда жамиятнинг бошқарилда кадрларга бўлган эътива ёндашув рақобатларда, мамурин бошқарилда усулларни янги жамият қуриш талабларига жавоб берман қолди. Мустақиллик янги иқтисодий-иқтисодий сисега мақсуравий ва бошқа шарт-шароитларни вужудга келтирди.

Мустақиллик туфайди:

Биринчидан, ўзбекистон халқи мамурин бўйруқботлик бир марказдан бошқариш тизимидан қутқилиб, ўз кадрларини ўзи белгилаш, ўзининг сисеин, иқтисодий, иқтисодий ривожлашш йўлини эркин танилаш ҳуқуқида эга бўлди. Ислохотлар жараяни талабларига жавоб берилган кадрларни танилаш ва жой-жойига қуйиш имқонияти вужудга келди.

Иккинчидан, иқтисодийнинг дастлабки йилларда мавауд раҳбар кадрлардан фойдаланишга тўғри келди. Чунки қиска муддат янги янги раҳбар кадрларни тайёрлаш мумкин эди. Шу босқ олдинги даврда ишқиланган кадрлардан оқиндоша фойдаланиш билан уларни янги ислохотлар жараянига мос равишда қайта тарбиялаш, ўқитиш вазилафлари бирига қўшиб олаб борилади.

Учинчидан, Республикда кадрлар, ҳуқуқан, раҳбар кадрларга қуйилган янги талабларга мослаш, халқ анъаналари ва манфаатларидан келиб чиққан бу энг аввало, Республикда давлатнинг янги ва ташқи сисеин сисегаи ўзбекистон Республикаси Президентини И.А.Каримов томонидан қонилкатининг сисеин етакчили сифатида анжк ва равшан белгилаб борилади. Ислохотлар жараянида дуч келган муаммоларни ҳал этиди. Катта масъулияни, қатъий билан бирига мохирона амалга оширилганлиги тарихий аҳамиятга эга бўлди. Уларнинг ҳаммаси бугунги кунда эришилган натижаларда акс этиб турибди. Шу ўринда раҳбар кадрларнинг қайта тайёрлаш мақсадида ўзбекистон Республикаси Президентини қармони билан "Ўзбекистон Республикаси Президентини ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиш Академияси" (1995) ва бошқа кадрларни қайта тайёрлашга қаратилган қўлигина илмохотлар ташқил этилганлигини алоҳида қайди этиш лозим.

Республикда бозор иқтисодиётига ўтишнинг дастлабки босқичлариданок, раҳбар кадрларнинг сифат фазилафларига алоҳида эътибор билан ёндашшга бошланди. Янги жамият борию этиш қонунари тўла ҳисобга олинган ҳолда, раҳбар кадрларга ҳос бўлган янги талаблар ишлаб чиқилди:

Ўз вазилафини чуқур англаб этиш; иқтисодий сисеини уқиладай олиш; кадр ва раҳбар сифатида, ишни олиб бориш билан боғлиқ жиҳатларга мустақиллик талаблари асосида ёндашшди.

